

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ

Σωτήρης Βαλντέν*

Ευρώπη και Αριστερά μπροστά στη νέα κρίση†

Θέλω να ομολογήσω εξ αρχής πως δυσκολεύομαι να παρακολουθώ και να συμβάλλω στην πληθώρα απόψεων και πλατφορμών για την «επόμενη μέρα» που ακούμε αυτόν τον καιρό. Αναγνωρίζω βέβαια πως τα «brain stormings» είναι αναγκαία και η πνευματική σκνηρία ιδιαίτερα επικίνδυνη στη σημερινή συγκυρία. Κατανώ, ακόμη, πως ο εγκλεισμός παράγει αναπόφευκτα και ιδέες και φλυαρία. Όμως, όσο με αφορά, ο αριθμός και βαθμός των αβεβαιοτήτων μου ασκεί μια παραλυτική επίδραση. Αισθάνομαι πως πολλά από όσα λέγονται σήμερα είναι «έπεα πτερόεντα» που αύριο μπορεί να μην έχουν καμία αξία ή σημασία.

Αβεβαιότητα με κυριεύει και όταν ακούω πως «το αύριο θα είναι πολύ διαφορετικό από το χτες». Αναμφίβολα πολλά θα αλλάξουν, ανάλογα βέβαια και με τη διάρκεια της πανδημίας. Είμαι όμως επιφυλακτικός όταν η έκφραση αυτή ερμηνεύεται – από λίγους είναι αλήθεια – ως προάγγελος θετικών επαναστατικών αλλαγών. Περισσότερο δε τρομάζω όταν την ακούω από επίσημα χείλη, γιατί ηχεί ως απειλή για νέα λιτότητα και στερήσεις για τη μεγάλη πλειοψηφία των πολιτών.

* Διδάσκων στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο των Βρυξελλών, πρώην στέλεχος Ευρωπαϊκής Επιτροπής

† Το κείμενο αποτελεί την εισήγηση του συγγραφέα στη διαδικτυακή εκδήλωση που διοργάνωσε το Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς στις 30 Απριλίου 2020 με τίτλο «Η Ευρώπη στην “εντατική”. Πολιτικές και οικονομικές διαστάσεις της νέας κρίσης», στο πλαίσιο του κύκλου εκδηλώσεων «Κοινωνία, οικονομία και πολιτική στην μετά-covid19 εποχή». Αναλυτικές πληροφορίες, καθώς και το υλικό (βίντεο) της εκδήλωσης υπάρχουν στην [ιστοσελίδα του ΙΝΠ](#).

Τρεις μείζονες αβεβαιότητες στο πεδίο της Ευρώπης

Ας έρθω όμως στην Ευρώπη που είναι και το θέμα μας: Και εδώ, τρεις μείζονες αβεβαιότητες λειτουργούν, κατά τη γνώμη μου, αποτρεπτικά για κάθε πρόβλεψη, αλλά, σε κάποιο βαθμό, και για τη χάραξη μιας σοβαρής στρατηγικής : (α) Η διάρκεια και έκταση της υγειονομικής κρίσης και άρα το βάθος της οικονομικής κρίσης που θα ακολουθήσει, (β) η γραμμή που θα τηρήσουν τελικά οι ηγεσίες σε Βορρά και Νότο, που εξαρτάται βέβαια και από το συσχετισμό δυνάμεων ανάμεσά τους και (γ) η αντίδραση των πολιτών στις χώρες μας την «επόμενη μέρα».

Για την πορεία της κρίσης του κορωνοϊού, δεν μπορούμε να πούμε πολλά, εκτός από τη διαπίστωση πως όσοι διατυπώνουν προβλέψεις στηρίζονται συνήθως σε ένα σενάριο που είναι μάλλον αισιόδοξο, καθώς και από την ανησυχία πως η αποκλιμάκωση των μέτρων που έχει αρχίσει διεθνώς συναρτάται ίσως περισσότερο με οικονομικές, παρά με υγειονομικές θεωρήσεις. Και βέβαια ότι η επερχόμενη οικονομική κρίση θα είναι σε κάθε περίπτωση τεράστια.

Όσον αφορά στην έκβαση της μάχης που δίδεται σήμερα στο πλαίσιο της ΕΕ για τα μέτρα που θα ληφθούν, υπάρχουν και εδώ μείζονες αβεβαιότητες, αλλά οι εναλλακτικές αρχίζουν να διαφαίνονται κάπως καθαρότερα. Δεν γνωρίζουμε βέβαια πού ακριβώς βρίσκεται η συζήτηση σήμερα και ειδικότερα αν βαίνουμε προς έναν συμβιβασμό και, αν ναι, πού θα είναι αυτός. Υπάρχουν πληροφορίες πως επίκειται πράγματι συμβιβασμός και πως αυτός θα κλίνει μάλλον υπέρ του Βορρά, καθ' ότι δεν προβλέπεται αμοιβαιοποίηση χρέους, οι χώρες θα χρηματοδοτηθούν κυρίως με δάνεια και όχι επιχορηγήσεις, ενώ και το ύψος του πακέτου οικονομικών μέτρων θα απέχει μάλλον από το αναγκαίο.

Κατά τη γνώμη μου, το ζήτημα δεν έχει κριθεί οριστικά. Ακόμη και αν προσεχώς αναγγελθεί ένας τέτοιος συμβιβασμός, το ζήτημα θα επανέλθει καθώς θα το επιβάλει η οξύτητα των προβλημάτων των χωρών του Νότου που θα φανεί αναπόφευκτα στην πορεία. Ίσως το κρισιμότερο εδώ να είναι το «δάνεια ή επιχορηγήσεις», καθώς, αν ακολουθηθεί ο πρώτος δρόμος είναι σχεδόν βέβαιο πως θα μπορούμε στο γνωστό φαύλο κύκλο που γνώρισε τόσο καλά η Ελλάδα. Μόνο που τώρα, με την Ιταλία, μιλάμε για άλλη κλίμακα, οπότε και το μέλλον των χωρών μας, αλλά και της ευρωζώνης θα είναι κάτι παραπάνω από αβέβαιο.

Συνεπώς, από ελληνικής σκοπιάς, επιβάλλεται η κυβέρνηση να εμείνει στις θέσεις των «Θ»[‡]. Δεν μπορεί βέβαια παρά να ακολουθήσει τις μεγάλες χώρες του Νότου, ιδιαίτερα την Ιταλία, σε καμιά όμως περίπτωση να μην αναλάβει κάποιο ρόλο μεσολαβητή με την Γερμανία. Ενδεχομένως ο κ. Μητσοτάκης να αισθάνεται άβολα ανάμεσα σε τόσες προοδευτικές κυβερνήσεις, με το ΕΛΚ απέναντι, και με θέσεις που πριν από λίγα μόλις χρόνια απέδιδε σε ιδεοληψίες του ΣΥΡΙΖΑ και του Βαρουφάκη, αυτό όμως απαιτεί το εθνικό συμφέρον.

Πέρα από τις καταστροφικές συνέπειες που θα είχε για ορισμένα κράτη μέλη, ανάμεσά τους σίγουρα και για την Ελλάδα, η εφαρμογή των γνωστών «συνταγών», είναι όλο και πιο πιθανό το ζήτημα αυτό να κρίνει και πολιτικά το μέλλον της ΕΕ. Ένα μέλλον που ήδη πριν από τον κορωνοϊό κινδύνευε και ήταν συνυφασμένο με μια μείζονα στροφή και απομάκρυνση από τον νεοφιλελευθερισμό. Η σημερινή κρίση ασφαλώς ενισχύει την επιχειρηματολογία για την προοδευτική στροφή και την ισχυρή και αλληλέγγυα Ευρώπη. Η ακραία υπαγωγή των πάντων στην αγορά, η συρρίκνωση και δυσφήμιση του κράτους προνοίας και του δημοσίου τομέα γενικά, η αναγωγή των διαρθρωτικών ελλειμμάτων της ευρωζώνης στην τεμπελιά των Νοτίων, βγαίνουν βαθιά λαβωμένα. Η πανδημία παρέχει επίσης πειστήρια για την αναγκαιότητα κοινών αντιμετώπισεων σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, για μια ισχυρότερη και αποτελεσματικότερη Ευρώπη.

Όμως αυτή είναι η μία πλευρά του νομίσματος. Η άλλη, και πολύ φοβάμαι η κυρίαρχη, είναι η παραπέρα διόγκωση των εθνικών εγωισμών και η ακόμη μεγαλύτερη αμφισβήτηση και αγανάκτηση κατά της Ευρώπης, που θα γιγαντωθεί, αν η ηγεσία της δεν ξυπνήσει. Και καθώς στην Ευρώπη σήμερα δεν υπάρχει ΣΥΡΙΖΑ, το πιθανότερο είναι η οργή κατά του νεοφιλελευθερισμού και της Ευρώπης να στραφεί – και ήδη στρέφεται – σχεδόν παντού προς την Ακροδεξιά. Αν δεν υπάρξει θεαματική στροφή των Βορείων και με προοπτική μια πολυετή λιτότητα, δυσκολεύομαι να δω πώς η Ιταλία θα αποφύγει την Ακροδεξιά και πώς θα παραμείνει στην ΕΕ. Μα και στη Γαλλία είναι εξαιρετικά πιθανό να ενισχυθεί παραπέρα η Λεπέν. Η στάση των πολιτών

[‡] Εννοείται η επιστολή που απηύθυναν στις 25/3/2020 προς τον πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου οι πρόεδροι ή πρωθυπουργοί της Γαλλίας, Ελλάδας, Βελγίου, Ιρλανδίας, Ιταλίας, Ισπανίας, Λουξεμβούργου, Πορτογαλίας και Σλοβενίας, με την οποία ζητούσαν, μεταξύ άλλων, τη θεσμοθέτηση κοινών ευρωπαϊκών ομολόγων για την αντιμετώπιση της πανδημίας και των συνεπειών της – τα αποκαλούμενα «κορωνο-ομόλογα» ή «corona-bonds».

μετά την εμπειρία της πανδημίας, είναι συνεπώς η τρίτη μεγάλη αβεβαιότητα που προανέφερα.

Με βάση τα παραπάνω, είναι πάντως δύσκολο να είναι κανείς αισιόδοξος. Ιδιαίτερα ανησυχητικός είναι ο λόγος που εκφέρεται – ακόμη και επίσημα – σε χώρες όπως η Ολλανδία και η Γερμανία και που μαρτυρεί ένα βαθύ ρήγμα με τον Νότο και μια πλήρη εγκατάλειψη του θεμελίου της ευρωπαϊκής οικοδόμησης και της βιωσιμότητάς της που είναι η αλληλεγγύη, όχι ως ελεημοσύνη, αλλά ως μακροπρόθεσμο αμοιβαίο συμφέρον. Η λογική θα έλεγε πως οι ευρωπαϊκές ηγεσίες, και πρώτα απ' όλα η γερμανική, θα αντιλαμβάνονταν πως η διάλυση της Ευρώπης θα ήταν καταστροφική και για τις ίδιες και άρα θα δράσουν αποφασιστικά για να την αποτρέψουν, προχωρώντας σε εθνικούς και ταξικούς συμβιβασμούς. Δυστυχώς όμως, τα τελευταία χρόνια έχει επανειλημμένα φανεί πως στενά οικονομικά συμφέροντα και εκλογικοί υπολογισμοί επικρατούν πάνω στις μακροπρόθεσμες θεωρήσεις του συμφέροντος.

Πέμπτη 30 Απριλίου 2020, 18:00

ΚΟΙΝΩΝΙΑ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ & ΠΟΛΙΤΙΚΗ
στην μετά-Covid-19 εποχή

Η ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΗΝ "ΕΝΤΑΤΙΚΗ"

Πολιτικές και οικονομικές διαστάσεις της νέας κρίσης

Ομιλητές/ομιλήτριες

Σία Αναγνωστοπούλου
καθηγήτρια Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, πρ.
Αναπληρώτρια Υπουργός Εξωτερικών αρμόδια
για τις ευρωπαϊκές υποθέσεις

Σωτήρης Βαλντέν
δρ. Οικονομικών, Ελεύθερο Πανεπιστήμιο Βρυξελλών,
πρ. στέλεχος Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Κώστας Μελάς
δρ. Οικονομικών, διδάσκων Διεθνή Οικονομικά &
Τραπεζική, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Δημήτρης Παπαδημούλης
Αντιπρόεδρος Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου,
επικεφαλής ευρωομάδας ΣΥΡΙΖΑ (GUE/NGL)

Συντονίστρια
Μαρία Ψαρά
δημοσιογράφος, Βρυξέλλες

Covid 19

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ

Η αφίσα της εκδήλωσης "Η Ευρώπη στην 'εντατική'. Πολιτικές και οικονομικές διαστάσεις της νέας κρίσης" (30/4/2020), στην οποία παρουσιάστηκε ως εισήγηση το παρόν κείμενο.

Ο ρόλος της ευρωπαϊκής και ελληνικής Αριστεράς

Ποιος μπορεί να είναι ο ρόλος της Αριστεράς, ευρωπαϊκής και ελληνικής, στην εξαιρετικά δύσκολη αυτή κατάσταση;

Κατ' αρχάς διαφωνώ με όσους, επικρίνοντας ορθά την ΕΕ και διαπιστώνοντας τα αδιέξοδά της, προτείνουν την εθνική αναδίπλωση. Είναι για μένα ολοφάνερο, χθες όπως σήμερα, πως το εθνικό επίπεδο δεν μπορεί να δώσει λύσεις, ιδίως όχι προοδευτικές λύσεις, στις μεγάλες προκλήσεις που αντιμετωπίζουμε. Η ευρωπαϊκή και η ελληνική Αριστερά δεν μπορούν, πιστεύω, παρά να είναι αποφασιστικά φιλοευρωπαϊκές, ιδιαίτερα μάλιστα στις σημερινές συνθήκες. Είναι άλλο το ζήτημα, αν κάθε χώρα θα πρέπει να σκεφτεί τι θα γίνει στην απευκταία, αλλά όχι αποκλειόμενη περίπτωση που διαλυθεί η ευρωζώνη. Να σκεφτεί, αλλά όχι να το διαλαλεί, ώστε να μην συμβάλει σ' αυτήν.

Διαφωνώ βέβαια και με όσους, θερμούς ευρωπαϊστές, ετοιμάζονται να υπερασπιστούν έναν τυχόν συμβιβασμό, που θα επιβληθεί όχι από τη λογική αλλά από το ωμό βάρος της Γερμανίας, βαπτίζοντας το ψάρι κρέας. Ήδη ακούω φωνές «να μην υποτιμάμε πως μας χαρίζουν 1 τρις» κ.λπ., αυτά δηλαδή που ακούγαμε την εποχή των μνημονίων για τα 300 δις που μας «έδιναν» και για την αλληλεγγύη που επιδείκνυε η Μέρκελ. Μόνο που τώρα μάθαμε από τους ίδιους τους Γερμανούς πως η «αλληλεγγύη» τους τότε ήταν τιμωρητική και φυσικά οι Έλληνες και η οικονομία μας την έζησαν στο πετσί τους. Η προσέγγιση αυτή είναι, πιστεύω, ο πιο σίγουρος τρόπος για να διαλυθεί η ΕΕ.

Κατά τη γνώμη μου, καθώς θα υποχωρεί ο κίνδυνος από τον κορωνοϊό και στο προσκήνιο θα έρχεται η οικονομία, η Αριστερά που ορθά «έβαλε πλάτες» για την υπεράσπιση της ζωής, θα πρέπει να περάσει στην επίθεση, αξιοποιώντας τα επιχειρήματα που ανέδειξε η πανδημία και προβάλλοντας έναν αριστερό ριζοσπαστικό ευρωπαϊσμό. Επιτρέψτε μου, τελειώνοντας, τρεις σκέψεις επ' αυτού:

Πρώτον, πιστεύω πως η μάχη πρέπει να δοθεί πρώτιστα στο πεδίο των θεμελιωδών αξιών. Εννοείται πως η κυβερνητική εμπειρία της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας (τελευταία και του ΣΥΡΙΖΑ) αποτελεί πολύτιμο εφόδιο για μια αξιόπιστη προοδευτική εναλλακτική. Όμως η εμπειρία αυτή έχει κατά κανόνα συνοδευτεί από μια υποβάθμιση των αξιών της Αριστεράς, μια διολίσθηση σε έναν

κυβερνητισμό που τείνει να σβήνει τις διαχωριστικές γραμμές από τις επικρατούσες πολιτικές και ιδεολογίες. Και όμως, σήμερα, αν δεν εστιάσουμε την πάλη μας στον πυρήνα των ζητημάτων και των αδιεξόδων, σε έννοιες όπως η αλληλεγγύη, η ισότητα, η βιώσιμη ανάπτυξη, η αντίκρουση της ξενοφοβίας και του εθνικισμού, αναπόφευκτα το πάνω χέρι στην αγανάκτηση κατά των κατεστημένων και της Ευρώπης θα έχει η Ακροδεξιά.

Δεύτερον, κατά τη γνώμη μου, η κοινωνική ατζέντα είναι ασφαλώς η προνομioύχα για την Αριστερά. Όμως, στην πάλη κατά της Ακροδεξιάς και υπέρ της Ευρώπης είναι αυτοκτονικό να υποστείουμε τη σημαία του αντιεθνικισμού και της αντίκρουσης της ξενοφοβίας. Στην Ελλάδα, λόγου χάρη, ενώ ορθά, η αντιπολίτευση στήριξε την κυβέρνηση στη μάχη κατά του κορωνοϊού, η τάση που παρατηρούμε για εθνική ενότητα σε εθνικιστική βάση στα ελληνο-τουρκικά και ιδίως η στήριξη στην ουσία της ακραία αντιδραστικής πολιτικής της κυβέρνησης στο προσφυγικό, οδηγεί την Αριστερά σε πολύ επικίνδυνους δρόμους, εντάσσοντάς μας και στο λάθος στρατόπεδο στην Ευρώπη.

Τρίτον (και τελευταίο), πιστεύω πως η δική μας Αριστερά πρέπει να ρίξει μεγάλο βάρος στους διαύλους επικοινωνίας με την ευρωπαϊκή Σοσιαλδημοκρατία και τους Πρασίνους, και ιδιαίτερα στις χώρες του Βορρά. Η μάχη της Ευρώπης και της προοδευτικής της στροφής θα κριθεί κυρίως εκεί. Ασφαλώς πρέπει να ενισχύσουμε το μέτωπο του Νότου, αλλά αυτό δεν αρκεί. Μάλιστα, η μετωπική αντιπαράθεση Βορρά-Νότου κινδυνεύει να ενισχύσει τις αντιδραστικές δυνάμεις στο Βορρά, αν δεν συνοδευτεί από αλλαγές και εκεί. Είναι δε κοινό μυστικό πως πολλές προοδευτικές δυνάμεις στο Βορρά στηρίζουν την εγωιστική στάση των κυβερνήσεων τους, άλλοτε αμφιταλαντεύονται, αρκετές δε δεν έχουν ποτέ κατανοήσει τη στρατηγική σημασία της Ευρώπης για την υπόθεσή μας. Πιστεύω πως εκεί υπάρχει ένα κρίσιμο πεδίο δράσης για τις προοδευτικές δυνάμεις της χώρας μας.